

njemu ni podoben, ampak je ravno nasproten od njega.

Otroci so povsod izpostavljeni negativnim, težkim temam. Kot da jim je treba vse najhujše probleme predstaviti že v slikanicah! Ko vendar najbolj potrebujejo otroštvo!

Pred desetletji je veljalo, da je treba povezniti stekleni zvon nad otroke v mladinski književnosti in jih obvarovati pred zlom tega sveta.

In nato je seveda sledil obrat. Iz tega je samo jasno razvidno, kako je otroško branje vedno podrejeno neki ideologiji. Če ni politična, je pa pedagoška. In namen vsake ideologije je, da ljudi čim prej upogne po svojem kalupu.

Pa vendar se vsi družbeni sistemi in podsistemi pojavljajo v vašem močvirniškem vesolju?

Močvirniški svet je nastal brez namena, spontano in sproti. Vendar za pisanje knjige, ki je 'cel svet', potrebuješ veliko človeških izkušenj. Pupek Mokranjc je, recimo, najzahtevnejši lik, s katerim sem se največ ukvarjala. Šolski hišnik je, bitje dveh svetov, odraslega in otroškega, neke vrste povezovalc med njima, tudi malo posebne pameti in slaven po svojih kletvicah. Meni je žmohtno preklinjanje v besedilu važno in posvečam mu posebno pozornost. Preklinjanje je sploh zelo pomembna plast jezika. Vendar ga večina otrokom prepoveduje, namesto da bi jih dobrih kletvic naučili, in tako so razpeti med tabuiziranjem in tujimi besedami; zato uporabljajo same balkanske in angleške izposojenke. Kletvice pa bi morale biti iz sveta, v katerem živimo. V šoli bi naložila učiteljem slovenščine, naj otroke naučijo domiselno preklinjati.

Močvirniki so projekcija harmonične družbe solidarnosti, kot zglede v današnjem slovenskem kaosu?

So vtis družbe, v kateri je dobro živeti, idealna pa ni. Tudi nevoščljivce imajo, pa zmerljivce in take, ki podležejo predsodkom. Vendar mi je všeč, ker ima vsak močvirnik glas in ker zna večina dobro odločiti, kadar je treba. Taka naj bi bila demokracija. Žal se mi s svojo državo nismo izkazali, kakor da ne obvladamo najosnovnejših veščin za demokracijo. V dvajsetih letih je šlo tako vse narobe, da bi že težko šlo bolj. V tem družbenem razpoloženju se nikakor ne počutim dobro. Marsikdo me vpraša, ali sem *Močvirnike* napisala kot nekakšno vzorno utopijo za danes. Vendar so nastajali pred več kot desetimi leti, ko smo živeli obdobje največjega optimizma. Morda pa sem si na nezavedni ravni predstavljala, da bomo v Sloveniji živeli tako.

Melita Forstnerič Hajnšek

Večer, ponedeljek, 23. septembra 2013,
priloga *Večernica* 2013, str. 3

MATE DOLENC: »NI TREBA BRATI MALEGA PRINCA, SAM MORASŠ BITI MALI PRINC«

*Mate Dolenc (roj. 1945) je pisatelj in prevajalec. Svojo literarno pot je začel z zbirko novel z naslovom Menjalnica. Piše za odrasle in mladino, napisal je več kot dvajset knjig, njegova dela so prevedena v hrvaščino in češčino, po njegovih literarnih predlogah so posneli dva televizijskega filma (Vampir z Gorjancev in Morje v času mrka). Je dobitnik nagrade Prešernovega sklada, Levstikove in Kajuhove nagrade, leta 2004 je dobil desetnico za *Letečo ladjo* in predlani večernico za mladinsko delo *Maščevanje male ostrige*. Njegova književna dela so bila večkrat nominirana, za kresnika, večernico, desetnico. Je pisatelj z*

raznovrstno pisateljsko dinamiko, prav taka je tudi vsebina njegovih knjig. Je tudi scenarist dokumentarnega filma o legendarnem ljubljanskem lokalu Šumi.

Mate Dolenc (foto: Robert Balen)

Naslov vaše knjige Mali princ z otoka spominja na Saint-Exuperyjevo delo Mali princ. Če prav razumemo, ne gre za dobesedno prepisovanje znamenitega naslova, ampak za modrost, ki ste jo v zadnjem poglavju mladinskega romana zaokrožili takole: Sičič je čutil, kako je zemlja okrogla in majhna, in je bil kot Mali princ na svojem asteroidu, čeprav nikoli ni bral malega princa, a zato, da to čutiš, ni treba brati Malega princa, sam moraš biti Mali princ. Povejte, ali se vam je pri izbiranju naslova utrnil še kak?

Z naslovom sem imel veliko dela. Boril sem se zanj. Prvoten naslov se je glasil Otok na robu oblaka. Ker se mi je zdel preveč abstrakten za otroke in mladino, sem ga opustil. Ko pišem o otrocih, mi je *Mali princ* vedno pred očmi. Zato sem

ta naslov 'malo ukradel'. V knjigi sem to razložil. Mali princ je simbol otroške duše in modrosti. To lahko vidimo pri Exuperyju.

Imate že kak odmev na roman, ki je letos v konkurenci za večernico?

Od otrok nimam. Z njimi nimam nobenih zvez. V šole ne hodim in pojma nimam, ali berejo ali ne. Otrok se bojim, z njimi ne znam, mogoče me to niti ne zanima. Ne gre za to, da jih ne maram, ampak stika z njimi ne morem vzpostaviti. Pišem zase, za svojo otroškost, sebe gledam kot otroka. Četudi je otroške in mladinske literature ogromno – pri nas izide letno več kot dvesto knjig – je večina slabe. Pisanja za otroke je veliko zato, ker edino otroci še berejo. Nekateri pač to izkoriščajo. Mene otroška literatura privlači zaradi njene zgodovine, velikokrat se spomnim na Elo Peroci, ki je odlična pisateljica. Tudi zdaj je nekaj imenitnih mladih pisateljic. Slovenska ilustracija pa tako in tako spada v svetovni vrh.

Prizorišče junakov vašega romana starega Siča in enajstipolletnega Sičiča je otok, hrvaški otok Biševo. Logična izbira, saj ste na morju preživeli najmanj polovico svojega življenja. Kaj je za vas morje? Kaj so počitnice na morju?

Večina morje razume kot kraj počitka, jaz ga razumem kot izvor človeka in življenja. Morje je najlepše, kar premore Zemlja, največja lepota, skrivnost, svet tam stoji na glavi. Na morju ima človek neverjeten stik z naravo, z vesoljem. Vemo, da je življenje prišlo iz morja, nekateri čutimo nagon po vračanju v morje. Fascinira me, če ga samo pogledam, vidim od daleč. Navdušuje me tudi vse tisto, kar je okrog morja: vinogradi, skale, leseni čolni, kamnite hiše; skozinskoz sem na in v morju. Tudi na Gorenjskem. Morje je največja stvar na Zemlji. Na

morju sem se soočil s samim seboj, morje me je rešilo težav, ki jih povzroča Zemlja. Pri tem ne gre za kakšno ezoteričnost, ne, sem zelo prizemljen človek, ukvarjam se z zemeljskimi rečmi. Res pa je, da sem tehtnica po horoskopu in imam zato dva pola ... Malo shizofreno, kajne?

Ko govorite o teh rečeh, bo držala trditev, da ste dobro prizemljeni. Če samo pogledam vašega mustanga iz leta 1968 ...

Ja, nor sem na stare avte. Zmeraj sem jih imel, veliko peugeotov. Ta mustang se je pripeljal iz Amerike, imeniten avto, a požrešen. Novi avtomobili me niso nikoli privlačili.

Roman naj bi bil fikcija. Vaš Mali princ z otoka je ena sama resničnost. Otok je resničen, tudi kraji in ljudje. Kaj je vaš roman, kako je nastal?

Na to vprašanje težko odgovorim. V *Malem princu z otoka* je vse pomešano. Fikcija, realnost, prihodnost. Res pa je, da brez navdiha, o katerem nekateri nočejo slišati – jaz pa – ne gre. Ko zagledam morje, dobim navdih za pisanje. Povzroči mi poseben občutek; veličino in lepoto, gre za vesoljsko občutje, kajti morje povezuje ves svet. Želel bi biti riba, morda delfin.

Kakšen je bil navdih pri pisanju Malega princa z otoka?

Povedati moram še naslednje: pred navdihom obstaja nagnjenje do literature. Če ne bi bilo tega, ne bi bilo pisanja. Vsak pisatelj si najde neko pot, neko področje, iz katerega jemlje snov. Ko sem bil mlad, sem pisal o mestnem življenju, o hipijih in take reči. Ko sem odkril morje, se je vse obrnilo. Pustil sem urbano življenje in se posvetil morju. Saj poznate, eni so kmečki pisatelji, jaz sem ribiški. Ribiči imajo svojo filozofijo, tudi Dalmatinci jo imajo in ta mi je zelo blizu. Lepo pravijo, ko je slabo vreme, drži se kraja, ko je pri-

jazno, pojdi na morje. Enako je z gorniki; to je enaka strast. Gorniki uživajo, ko gredo po Alpah, v Himalajo, enako kot mi, ko se potopimo. Gorniške literature je veliko, o morju pa je ni. Izrabil sem to tržno nišo. Pisatelj in kritik Miloš Mikeln je napisal, da smo morje v svoji popolnosti dobili z mojimi knjigami. To je bilo izrečeno, ko sem bil nominiran za kresnika, za roman *Morje v času mrka*.

Kdo sta mali Sičič in veliki Sič oziroma Vedrce in Vedro?

Sičič je otrok, Sič sem jaz, jaz starec. Kot otrok, ki se uči morja, in starec, ki o morju in otoku ve vse. Jaz v obeh osebah. Recimo, da je tako ...

In kateri literarni lik je močnejši?

Oba sta enakovredna. Eden začenja življenje, drugi, ki je bil nekoč mornar in se je učil plesati v Afriki, pa življenje končuje in je modrosti poln najmanj toliko, kot tisti, ki ga šele začenja. Gre za nekakšen ples, za stalno vrtenje ...

Požar na otoku je resničen dogodek. Opisujeta ga v enem od poglavij v romanu. Kako ste ga dojemali, kako doživljali?

To je bilo tako, kot da otok umira, kot da je konec z njim. Vedno se pobere in otok Biševo je po sedmih letih spet zelen. Ozelenel je in ni doživel svojega konca, to je izraz upanja, da se bo Zemlja navzlic našim posegom vedno obnovila.

Tisti ples iz romana je resničen?

Ja, neka luštna pravica – bila je iz skupine pravnikov, ki so prišli na otok – je prišla pome in rekla, barba, bi šli plesat z mano. Mislila je, da sem z otoka, kak star ribič. Potem sem ji povedal, da sem, Slovenec in da nisem barba. No, kljub temu je bilo lušno. Naj nadaljujem: v romanu se prepletajo modrovanja, ves čas sta prisotna otroški in starčevski pogled na stvari.

Kako povezati modrovanja, da v knjigi ne delujejo umetno in vzvišeno, neliterarno? Mogoče obstaja recept ...

Nobenega recepta ni. Mene pelje zgodba. Knjiga se začne z uro in se konča z njo. Ura je čas, ki teče, in Sič, ki ima eno tako zanimivo uro, jo ves čas špara, pazi, da se ne bi poškodovala. Prizor, o katerem pravkar govorim, je nastal na resničnem dogodku. S pisateljskim prijateljem Milanom Jesihom sva se nekega dne srečala in ko sva se odpravila v nekdanji ljubljanski lokal Šumi, je novo uro zamenjal s staro, novo položil v predal in rekel, škoda jo je. Jaz sem takrat bleknil, Milan, ta ura bo tudi v predalu tekla in tiktakala. Zaskrbljeno me je pogledal, naposled rekel, ja, prav imaš. Na koncu romana stari Sič uro podari mlademu Sičiču in tu gre spet za neko modrost: ura teče, mi se iztečemo.

V vašem romanu Sičič močno opredeljuje svojo otroškost. Podrejene vloge ni, kot se velikokrat zgodi pri vzgoji mladega človeka.

Kot sem že rekel, starec in deček sta enakovredna. Stari se zmeraj obrača nanj, mladi ima starega za učitelja, ne prezira ga. Gre za življenjski krog. Tudi v knjigi *Morje v času mrka* je podobna situacija. Le da je ta roman za odrasle, *Mali princ z otoka* pa za mlade. Mladost in starost pri meni gresta z roko v roki.

Če je bralec vašega roman zelo natančen, mora razbrati razliko med koncem in začetkom. Na koncu obstaja upanje. S tistim znanim dalmatinskim dialogom: »Kako ide?« »Ide. I stane. Pa opet krene.« Perspektiva na začetku je nekoliko drugačna. Obstaja bojazen, da otoka nekega dne, ne bo več. Ne moremo sicer trditi, da gre za pesimistično napoved.

Seveda ne gre. S tem otokom sem živel 40 let in doživel marsikaj. Otok se je zmeraj pobral. Tudi po smrti otočana,

po požaru in tako naprej. Zdaj me edino moti, ker je na njem preveč Slovencev, a se bo otok tudi na to navadil. Naj nadaljujem: tudi stari se bo pobral in še živel, mladi pa tako in tako, Sičič je komaj na začetku. Filozofija Dalmatincev je v dialogu, ki ste ga omenili. Recimo, da je ta stavek tudi filozofija tega romana: nekdo umre, pride drugi in tako se obnavi življenje.

Roman je na robu med odraslim in mladinskim. Je pisan tako ali ...

Ne vem, kako je napisan. Vem samo to, da je razumljiv mladim in odraslim bralcem.

Je tudi optimističen.

Vsak odrasel človek, ki vsaj malo razmišlja in je povezan z naravo in morjem, lahko zazna optimistično vižo romana. Vse na svetu se obnavlja. Četudi obstaja druga plat: vedno manj je rib, zmeraj več turistov, onesnaženje na vsakem koraku, tudi manj je pravih barb, k sreči spet pridejo neki novi klinci, kot poje Balašević, in spet se začne novi cikel. Če pišeš za mladino, ne moreš in ne smeš pisati črno, bodočnost ni črna. Za mlade ne sme biti!

Posebnost vašega romana predstavlja jezik. Lepo število besed je, ki jih govorijo le barbe, ribiči in mornarji.

Vse besede so razložene. In to sproti, brez dodatnega slovarja. Med drugim sem pojasnil tudi razliko med flašo in steklenico.

Ja, spomnim se: steklenica je, ko stoji na mizi, ko leti po zraku, pa flaša.

Točno.

Tudi hrvaška mladina bi lahko ta roman vzela za svojega. Kako je s prevodom?

Nimam zvez. Ne poznam ljudi, ki bi bili pripravljeni prevajati, zbirati denar in take reči.

Kaj pa založba? Vaša knjiga je izšla pri radovljiški Didakti.

Založba? Dajte no, še za honorarje nima-
jo, kaj šele za prevod. Četudi sem podpi-
sal avtorsko pogodbo, doslej nisem dobil
niti ficka. Tudi za predzadnjo knjigo ne.
A to razumete?

Ne. Kriza?

Ja. Temu se tudi tako reče.

**Kolikor vas poznam, vas kriza ne bo
ustavila. Kaj pišete?**

Pravljice. Sodobne bodo. Za otroke, se-
veda.

Material?

Ne boste verjeli! Na moji pisalni mizi so
izrezki iz časopisov. Tudi iz vašega. Izre-
zujem vse, kar je povezano z živalmi. Naj
povem primer: tule je članek o hrošču, ki
ga je neki biolog leta 1935 kot velik pri-
vrženec nacizma in Hitlerja poimenoval
Hitlerjev brzec. Iz tega Hitlerja bo nekaj
nastalo. Pri Celju ga je našel neki celjski
učitelj. Ali pa tole: o kravi Ivoni, ki se je
izgubila v Nemčiji in so jo iskali celo po
televiziji. Tudi iz tega je že nekaj nastalo.
In še: v ZDA so našli pijano sovo, jo
odpeljali v zapor, in ko se je streznila,
so jo spustili. Tudi o tem bom nekaj
šaljivega napisal. Tudi zgodba s kitom,
ki je zaplaval v Temzo, lahko nastane. Z
Bohinjskim jezerom bo povezana zgodba
o srcu, ki je pomembna človekova črpalka.
Prebral sem, da prečrpa toliko krvi,
kolikor je vode v Bohinjskem jezeru, joj,
da ne bo pomote: polovico jezera.

Zdenko Kodrič

Večer, ponedeljek, 23. septembra 2013,
priloga Večernica 2013, str. 4

**ANDREJ ROZMAN ROZA: »JAZ
PA BOM ŠE ZMERAJ VERJEL,
DA JE MOŽNO, AMPAK MI PAČ
NOČEMO«**

Andrej Rozman Roza (foto: Robert Balen)

*Pesnik, dramatik, režiser in igravec, ro-
jen leta 1955 v Ljubljani. Študiral slove-
nistiko, vendar je leta 1978 študij pustil
in s prijatelji ustanovil Pocesno gledali-
šče Predrazpadom. Leta 1981 je ustanov-
vil Gledališče Ane Monro. Bil je začetnik
improvizacijskih gledaliških tekmovanj
v Sloveniji. Piše parodične in komične
pesmi, pravljice in gledališke komedije
za otroke in odrasle, predeluje klasič-
na besedila za druge medije oziroma
jih prestavlja v sodobnost ter prevaja.
2003 je ustanovil Rozinteaater, 2009 je
ustanovil versko skupnost Zaničnikov.
Za večernico je nominiran tretjič, prvič
leta 1998 s Skrivnostjo špurkov, drugič
deset let pozneje s Kako je Oskar postal
detektiv.*

**Čofli so spet ena avtohtona slovenska
literarna živalska vrsta.**